

Nacionalni kurikularni savjet
Područna kurikularna komisija za osnovnu školu
Predmetna kurikularna komisija za državljanski odgoj i etiku

NASTAVNI PLAN za obavezne predmete

DRŽAVLJANSKI ODGOJ I ETIKA

Sadržaj

1. Definiranje predmeta
2. Opći ciljevi predmeta
3. Operativni ciljevi i katalog znanja
  - 3.1. Sedmi razred
  - 3.2. Osmi razred
4. Didaktičke preporuke
5. Prilog
  - 5.1 Prijedlog znanja koja bi morali imati realizatori nastavnog plana

Prihvaćeno na 25. sjednici Područne kurikularne komisije za osnovnu školu, dana 7. travnja 1998.

Prihvaćeno na 31. sjednici Nacionalnog kurikularnog savjeta, dana 8. siječnja 1999.

Prihvaćeno na 24. sjednici Stručnog savjeta Republike Slovenije za opće obrazovanje, dana 14. siječnja 1999.

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA DRŽAVLJANSKI ODGOJ I ETIKU

dr. Janez Justin, Pedagoški institut, predsjednik

mr. Andreja Barle, Ministarstvo RS za školstvo, stručna savjetnica

dr. Jana Bezenšek, Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet

Vikotrija Bezjak, OŠ Mladika, Ptuj

dr. Tine Hribar, FF

dr. Maca Jogan, Sveučilište u Ljubljani, Fakultet za društvene znanosti

dr. Janez Juhant, TEOFL

Rado Kostrevc, OŠ Krmelj

dr. Janko Kos, FF

Vilma Nečimer, OŠ Šenčur

dr. Vinko Potočnik, Sveučilište u Ljubljani, Teološki fakultet

dr. Barica Marentič Požarnik, FF

1. DEFINIRANJE PREDMETA

Predmet **državlanski odgoj i etika** je sastavni dio osnovnoškolskog društvenog obrazovanja. U okviru predmeta će učenici steći znanje o društvu kako bi mogli reflektirati svoja iskustva i razviti sposobnosti za razumijevanje i rješavanje etičkih pitanja. Pedagoški proces pospješuje razvoj vještina koje učenicima omogućuju da što autonomnije sudjeluju u životu zajednice. Pri kraju osnovnoškolskog obrazovanja predmet državljanski odgoj i etika povezuje već stečena znanja i informacije o društvenim pojavama i svijest o etičkim pitanjima u zaokružene cjeline. Državlanski odgoj i etika je predmet koji u svojoj unutarnjoj konstrukciji ima skladne, otvorene i interpretativne cjeline. Nadalje, predmet pospješuje razvoj sposobnosti, socijalnog i moralnog mišljenja, vještina, motivacije, te interes za etička i društvena pitanja, vrijednosne orijentacije i identitet. U tom je smislu sam predmet usko povezan s općim ciljevima osnovnoškolskog obrazovanja.

Predmet državljanski odgoj i etika omogućuje da se učenici uz konkretne odabrane sadržaje iz područja svjetonazora, etike i religije opredijele za otvorenu, tolerantnu i pluralističku političku, nacionalnu i kulturnu usmjerenost te se na taj način razvijaju osobe koje će biti otvorene za rješavanje moralnih, socijalnih i političkih problema.

Predmet se oslanja na vrijednosne temelje pluralnog društva, a posebno na vrijednosti koje omogućuju razvoj demokratske i humane zajednice. Uz to, predmet je, sa svojom vrijednosno spoznajnom i specifičnom pedagoškom osnovom povezan sa:

- slovenskom pedagoškom tradicijom, koja je sastavni dio slovenske kulture,
- postignućima u razvoju državljanskog odgoja i etike i srodnih predmeta u europskim školskim sustavima,
- znanstvenim spoznajama o razvoju i djelovanju pojedinca kao moralnog i društvenog bića,
- ljudskim pravima,
- slovenskoj socijalno-političkoj tradiciji,
- odgovornostima i etičkim načelima koje naglašavaju integritet čovjekove osobnosti i njegovu suodgovornost kako za ljude koji ga okružuju, tako i za zajedničko dobro svih zajednica i naroda.

2. OPĆI CILJEVI PREDMETA

Pedagoška djelatnost kod predmeta državljanski odgoj i etika usmjerena je ka slijedećim specifičnim ciljevima:

a) usvajanje tolikog i takvog znanja o društvu koje će mladima omogućiti da razviju samostalne odgovore na društvena i etička pitanja (usvajanje ključnih informacija, temeljnih pojmova i pojmovnih mreža, spoznajnih postupaka, tehnika i metoda);

b) razvoj etičkih vrijednosti i vještina koje su preduvjet za samostalno, slobodno i odgovorno društveno djelovanje, odnosno razvoj:

- sposobnosti za samopromatranje, za poštivanje samog sebe, kao i drugih, dostojanstvo te promatranje okoline,
- sposobnosti integriranja u obiteljske i lokalne zajednice, nacionalnu i državnu zajednicu,
- sposobnosti za uspostavljanje konkretnih međuljudskih i društvenih odnosa,
- socijalnih i komunikacijskih umijeća i vještina,
- društvenih vrijednosti i sposobnosti za suživot s drugima te izražavanje vlastitih, uz poštivanje tuđih stajališta,
- sposobnosti za tolerantno raspravljanje i utemeljeno, odnosno argumentirano prosuđivanje svojih i tuđih ideja i nazora te razvoj demokratske komunikacijske kulture,
- sposobnosti za izbor, provjeravanje i analizu informacija,
- sposobnosti za kritičnost prema raznim autoritetima, medijima, skupinama i organizacijama,
- sposobnosti za prepoznavanje i jačanje otpornosti prema vlastitim i društvenim ovisnostima.

c) razvoj sposobnosti za oblikovanje relativno kompleksnih i izdiferenciranih državljanskih i moralnih prosuđivanja te razvoj temelja za moralno ponašanje, odnosno razvoj:

- osjećaja odgovornosti za vlastito ponašanje i ponašanje zajednice,
- učenikove osnovne vrijednosne orijentacije i definirati odnos te orijentacije i vrijednosnog okvira društva i kulture u kojoj učenik odrasta,
- refleksivnog i aktivnog odnosa prema svojem individualnom, nacionalnom, vjerskom, kulturnom i civilizacijskom identitetu,
- sposobnosti za prepoznavanje nepravde, diskriminacije, stereotipa, predrasuda, pristranosti, stajališta koja su vezana za uske interese i neovlašteno, odnosno nezakonito ponašanje,
- sposobnosti za analizu konkretnih pojava i događaja sa stajališta ljudskih prava te razvoj odgovornosti i dužnosti,
- sposobnosti za razumno argumentiranje i stvaralačku socijalnu komunikaciju,
- sposobnosti za strpljivo, tolerantno i razumno rješavanje međuljudskih i društvenih konflikata, sposobnosti za razumijevanje različitih kultura te religijskih i vrijednosnih sistema,
- pozitivnog odnosa prema načelima demokracije,

- pozitivnog odnosa prema načelima pravednosti, jednakosti, slobode, odgovornosti, humanosti i solidarnosti te razvoj sposobnosti za savjesnu upotrebu tih načela pri rješavanju pitanja koja su od zajedničkog interesa,
- temelja državljske i pravne kulture,
- sposobnosti i interesa za dijalog među zajednicama, političkim strankama, narodima, kulturama, vjerama i državama,
- osnovne motivacije za odgovorno djelovanje u užoj i široj zajednici (lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj)
- osnovne etičke i državljske osjetljivosti,
- sposobnosti za kritičku analizu javnog govora, informacija i medijskih poruka.

OPIS PREDMETA

Predmet državljski odgoj i etika se izvodi u 7. i 8. razredu devetogodišnje škole. Sastavljen je iz obaveznog i izbornog dijela. Predmet je u prvoj godini u obaveznom dijelu i koncipiran je tako da se učenik susreće s onim temama koje se odnose na njega i njegovo integriranje u pojedine društvene skupine, dok u drugoj godini prevladavaju teme koje se odnose na raspravljanje o problemima šire (globalne) zajednice. Međutim, već u obaveznom dijelu su navedene teme kao područja koja učitelj, s obzirom na interese učenika, može produbljivati. Drugi dio predmeta je izborni, gdje su ponuđene široke mogućnosti da učitelj, zajedno s učenicima, stvaralački oblikuje sadržajne cjeline. No, unutar tog dijela predmeta ima dovoljno prostora za uključivanje onih tema koje su učenicima posebno interesantne i aktualne. Isto tako, to je prostor koji značajno dopunjava obavezni dio predmeta i to na taj način da daje mogućnosti preoblikovanja i dopunjavanja samog programa tog predmeta. Kod izbornih tema je navedeno i nekoliko prijedloga tematskih cjelina od kojih mora učitelj zajedno sa učenicima izabrati najmanje dvije tematske cjeline za pojedinu školsku godinu.

Navedeni ciljevi predmeta su naizgled zahtjevni, međutim potrebno je imati na umu da se oni moraju međusobno ispreplitati i dopunjavati.

3. OPERATIVNI CILJEVI PREDMETA

A. OBAVEZNE TEME

7. razred (35 sati)

Život u zajednici; narod, država

Obitelj

Uzori i autoriteti

Kako se sporazumijevamo i na koji način odlučujemo

Masovni mediji i informacije

8. razred (35 sati)

Generacije i kulture

Religije i vjerovanja, kršćanstvo

Rješavanje pitanja od zajedničkog interesa: pitanje demokracije

Zanimanje/profesija i rad

Društvo budućnosti

B. IZBORNI DIO

Odnosi među spolovima

Oblici zavisnosti i ovisnosti

Obrazovanje/zapošljavanje

Međuljudski odnosi u školi

Udaljene kulture, krajevi

Nasilje (među vršnjacima)

Slobodno vrijeme

Oblici društvenosti (bonton)

Marginalne grupe

Odnosi među kulturama

Odnos prema teško bolesnima i ljudima s poteškoćama u razvoju

Novi religijski pokreti i sekte

Strategije učenja

Postupanje/upravljanje ograničenim prirodnim resursima

Duševno i tjelesno zdravlje

Ujedinjena Europa – stara Europa

Terorizam i mir u svijetu

Biti ili imati

Izborni sadržaj je za samu realizaciju poglavlja izuzetno značajan. Naime, izabrani sadržaji su u skladu s učenikovim interesom i bliski su njegovim iskustvima, te je s njima moguće uspostaviti odgovarajuću motivaciju za razradu zahtjevnijih poglavlja. Učitelj kao uvod odabire onaj izabrani sadržaj koji je najbolje povezan s obaveznim temama.

3.1. SEDMI RAZRED

1. ŽIVOT U ZAJEDNICI: NAROD, DRŽAVA

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Upoznati razred kao društvenu grupu i definirati karakteristike koje razred čine grupom.	Razred kao grupa pojedinaca.	odnosi u grupi, pripadnost, pomoć	povijest, zemljopis, slovenski jezik	Učenici znaju: nabrojati društvene grupe kojima pripadaju oni ili njihovi kolege iz razreda , te navesti što utječe na kvalitetu odnosa u grupi,
Definirati i druge društvene grupe i upoznati njihovu važnost, te upoznati ulogu pojedinca unutar nje.	Pojedinci povezani u manje i/ili veće grupe, uže i/ili šire zajednice; od obitelji i vršnjaka do najšire državne i ljudske zajednice.	potrebe, društvene veze, pravila, norme i dogovori, socijalizacija, primarne i sekundarne grupe	povijest, zemljopis	Na konkretnom primjeru odrediti različite uloge pojedinca u grupama; razlikovati primarne i sekundarne društvene grupe,
Shvatiti na koji se način u odnosima s drugim pripadnicima zajednice razvija čovjekova individualnost.	Pojedinac – osnovni dio grupe; uloge u neformalnim grupama (npr. vršnjaci) i uloge u formalnim grupama te uređenim zajednicama (npr. sportski tim, školska zajednica, općina).		slovenski jezik	Objasniti odgovornost pojedinca u grupi; zaključivati o međusobnoj povezanosti između poštivanja pravila i uspjeha društvene grupe,

<p>Upoznati različite tipove odgovornosti koje su posljedica različitih položaja i uloga pojedinca u nekoj društvenoj skupini.</p>	<p>Odnosi među članovima grupa i zajednica (vršnjaci, odjeli, školske i profesionalne grupe te lokalne zajednice); Jednakopravnost i hijerarhijski odnosi; uzajamna očekivanja koja proizlaze iz normi, pravila i dogovora; odgovornost.</p>	<p>nejednakost, jednakost, odgovornost, konflikti</p>	<p>povijest</p>	<p>Na konkretnom primjeru analizirati uzroke konflikata, nabrojati različite zajednice.</p>
<p>Naučiti tipove djelovanja zajednice i nabrojiti oblike, načine i područja suradnje među ljudima.</p>	<p>Sile koje povezuju i/ili razdvajaju u većim zajednicama; mjesna, regionalna, nacionalna, državna, ljudska zajednica.</p>	<p>solidarnost, savjest pojedinaca, sudjelovanje i natjecanje, grupna atmosfera</p>	<p>povijest, zemljopis, religija i etika</p>	<p>Na primjeru opisati različite načine i područja suradnje među ljudima.</p>
<p>Naučiti prepoznati i razlikovati pojmove vlastitog naroda, države i državljanstva.</p>	<p>Slovenska nacionalna i državna zajednica u Europi koja se integrira.</p>	<p>narod, država, državljanstvo, državljanin, nacionalna svijest, nacionalna kultura i identitet, multikulturalnost, civilizacija</p>		<p>Definirati vlastitu odgovornost za očuvanje nacionalnog identiteta.</p>

Upoznati različite mogućnosti i oblike rješavanja zajedničkih pitanja kako u okviru države, tako i među narodima, kulturama i državama.		međunarodni odnosi	povijest, zemljopis, religija i etika	Naveći što može očuvati svijest o nacionalnoj pripadnosti.
Spoznati i razumjeti važnost snošljivosti (tolerancije) među pripadnicima različitih narodnosti.		snošljivost (tolerancija)		Povezati stečeno znanje i na primjeru objasniti rješavanje pitanja koja su od zajedničkog interesa u jednoj od zajednica.
Upoznati i razumjeti položaj i ulogu manjina.				

2. OBITELJ

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Obnoviti značenje pojma obitelji, te naučiti tipove obitelji i osnovne razlike među njima.	Dijete u različitim vrstama obitelji. Prijelazno razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi – mladost.	nuklearna obitelj, proširena, velika obitelj, brak, razvod, rodbina, transformirana obitelj	povijest, zemljopis	Učenici znaju: definirati pojam obitelji , nabrojati tipove obitelji, navesti osnovne razlike među tipovima obitelji.
Upoznati različite oblike obiteljskog života te analizirati promjene u obitelji u vremenu i različitim kulturama.	Promjene oblika obiteljskog života. Obiteljski ciklusi.	obiteljski ciklusi, roditeljstvo, tipovi odnosa (privatni, intimne veze)	slovenski jezik, povijest	Navesti primjere promjene u obitelji u vremenu i različitim kulturama , opisati obiteljski ciklus i karakteristike pojedinih razdoblja.
Upoznati funkcije obitelji i nužne vlastite karakteristike (osobna i socijalna zrelost) koje su potrebne za oblikovanje vlastite obitelji; shvatiti specifičnosti odnosa u obitelji.	Odnosi u obitelji (odnosi koji povezuju i/ili razdvajaju). Važnost obitelji za zadovoljavanje potrebe za sigurnošću, ljubavlju, pripadnošću, osiguranje zdravog tjelesnog i duševnog razvoja. Prava i dužnosti djece te roditelja u obitelji.	uloge u obitelji	slovenski jezik, zemljopis	Navesti funkcije obitelji, objasniti različitosti obiteljskih uloga, navesti kako članovi obitelji mogu poboljšati kvalitetu obiteljskog života.

Razviti sposobnosti za prepoznavanje neravnopravnosti u obitelji.	Ravnopravnost i neravnopravnost u obitelji.	prava i dužnosti djece	povijest	Objasniti što utječe na (ne)ravnopravnost članova obitelji (s obzirom na spol, dohodak, starost i sl.), navesti temeljna prava i dužnosti djece.
Prepoznati i shvatiti što povezuje članove obitelji, spoznati uvjete zadovoljavajućeg obiteljskog života te uzroke konflikata u obitelji i načine njihovog rješavanja.	Sile koje povezuju obiteljsku zajednicu.	prava i dužnosti članova obitelji, njihova solidarnost i konfliktnost	povijest, religija i etika	Na konkretnom primjeru prikazati načine tolerantnog rješavanja konflikata.
Upoznati patološke pojave u obitelji (npr. alkoholizam, nasilje, kažnjavanje, ovisnost, otuđenost i seksualno nasilje) i upoznati prikladna ponašanja.	Problemi suvremene obitelji.	snošljivost (tolerancija), pravednost, odgovornost, prijestup, krivica	slovenski jezik, religija i etika	Na primjeru objasniti pojam osobne nedodirljivosti. Nabrojati neke oblike pomoći djeci u nevolji (npr. telefon, savjetovalište i sl.).
Upoznati ljudska prava, pravo na privatnost i obiteljski život.	Pravo na privatnost i obiteljski život.	osobna nedodirljivost, privatnost, brak	povijest	Na primjeru objasniti pravo na privatnost.
Upoznaju zavisnost obitelji od društvene zajednice, države.	Slobodno odlučivanje kod planiranja obitelji, uloga odgoja i obrazovanja, zdravstvena preventiva.		povijest, religija i etika	Navesti primjere međusobne zavisnosti obitelji i društvene zajednice

3. UZORI I AUTORITETI

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
U pravu na izbor uzora i vlastite ličnosti prepoznati izraz čovjekove slobode; u ograničenjima tog prava prepoznati granicu čovjekove slobode.	«Svi ljudi se rađaju slobodni»: pravo na vlastitu ličnost, životnog stila, uzora, prijatelja; ograničenja i zloupotrebe tih prava; dozvoljavanje razlika kao temelj zdravog društva.	ideal, uzor, individualnost, osoba, sloboda, uzajamnost, ugledanje, pritisci, grupa vršnjaka	slovenski jezik, religija i etika	Učenici znaju: objasniti zašto je slobodan izbor uzora pravo svakog čovjeka; objasniti zašto mladi češće biraju uzore iz svijeta zabave, sporta, a rjeđe iz područja znanosti, umjetnosti, politike, religije i humanitarne djelatnosti
Učenici se osposobljavaju za prepoznavanje vrijednosnih osobina svojih uzora i ideala.	Uzori kao predstavnici vrijednosti i ideala – kojih?	vrijednosti i vrijednosne orijentacije	slovenski jezik, religija i etika	
Prepoznati i shvatiti pozitivnu i negativnu ulogu koju imaju uzori i ideali u svakodnevnom životu uže zajednice.	Ljudi u svakodnevnom životu – privrženost vrijednostima i idealima, odmak od njih. Aktivnosti s kojima se članovi zajednice približavaju idealima (dobrotvorne akcije; oblici uzajamne pomoći; među vršnjacima, u naselju; ekološke akcije itd.).	svakodnevica, raskorak između ideala i stvarnosti, dobrotvorne akcije, humanitarnost, međusobna pomoć, djelovanje za zajedničko dobro, volonteri, grupe za samopomoć	povijest, slovenski jezik, religija i etika, knjižnično – informatička znanja	Učenici znaju imenovati nekoliko vrijednosti koje zastupaju poznati uzori; navesti nekoliko dobrotvornih djelatnosti koje odgovaraju humanitarnim idealima.

Shvatiti da uzori i ideali djeluju u zajednicama i društvima kao sila koja povezuje jedino ako ih članovi zajednice ili društva ne nameću jedni drugima.	Uzori u djetinjstvu i mladosti – postepeno širenje izbora; zajednički uzori koji povezuju ljude u skupine sa sličnim ukusom i ponašanjem. Vođe nasilničkih/agresivnih grupa.	djetinjstvo, mladost (adolescencija), kopiranje ponašanja, odrastanje, sila koja povezuje (kohezija), nasilničke grupe	povijest, zemljopis, slovenski jezik, religija i etika	Naveći nekoliko osoba koje su ljudima bile uzori; na istim primjerima objasniti zašto uzori djeluju na ljude kohezivno, naveći nekoliko primjera loših/negativnih uzora.
Shvatiti da masovna kultura ne povećava nužno i slobodu izbora; upoznati razliku između javnog života i stvarnog života neke javne osobe.	Masovna kultura, prividno neiscrpní izvor novih uzora i ideala: koliko zapravo ima prave slobode izbora? Sjajna i blistava slika slavne osobe: koliko mita, a koliko stvarnog čovjeka?	masovna kultura, mit, idoli, «globalno selo», potrošači kulture	povijest, zemljopis, slovenski jezik, religija i etika	Na konkretnom primjeru poznate osobe objasniti razliku između njezina javnog života i stvarnog (privatnog) života.
Shvatiti da nekim pojedincima, skupinama i institucijama većina ljudi priznaje pravo da kao autoriteti utječu na život zajednice	Autoriteti u životu pojedinca i šire zajednice; u obitelji, u školi, lokalnoj zajednici; u slovenskom narodu i državi, čovječanstvu.	autoritet, slijepo podređivanje autoritetima, institucije	povijest, zemljopis, slovenski jezik, religija i etika	Nabrojati nekoliko autoriteta koje priznaje uža zajednica i šire (slovensko) društvo. Naveći nekoliko karakteristika institucija; odrediti razliku između lokalnih i nacionalnih institucija.
Naučiti i shvatiti razliku između moralno opravdanih i neopravdanih suprotstavljanja pravilima i autoritetima.	Opiranje/protivljenje autoritetima – iz kojih motiva? Da li pravila djeluju, ako uz njih nisu autoriteti? Primjer školskih pravila.	poricanje, motivi akcije	povijest, slovenski jezik, religija i etika	Objasniti ulogu pravila koja postoje u školi, razredu.

Razlikovati dogovorena pravila i pravila koja proizlaze iz temeljnih vrijednosti.	Poznati vođe ustanaka, njihove životne priče. Gruba kršenja temeljnih moralnih prava u svakidašnjem životu (u zajednici stanara, naselju, prometu) – što može učiniti zajednica?	delinkvencija, egoizam, pravednost, dogovor, temeljno moralno pravo		Na konkretnom primjeru objasniti razliku između dva motiva za kršenje pravila i opiranje autoritetu: egoističkog i pravednog motiva.
---	---	---	--	---

4. SPORAZUMJEVANJE I ODLUČIVANJE U DRUŠTVU

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Naučiti oblike sporazumijevanja/komunikacije i njihov značaj za opstanak zajednice (uže i šire); osvijestiti potrebu za komuniciranjem kao oblikom doživljavanja druge osobe, njezinih osjećaja, potreba i interesa.	Sporazumijevanje u malim i velikim grupama; među vršnjacima, u razredu, u naselju, u državnoj zajednici; vrste, sredstva i načini komunikacije.	sporazumijevanje, komunikacija; verbalno, neverbalno sporazumijevanje; elektroničko i interpersonalno komuniciranje	povijest, slovenski jezik, religija i etika	Učenici znaju: navesti nekoliko vrsta komunikacije i odrediti njihove karakteristike. Navesti što utječe na uspješno međusobno sporazumijevanje.
Utvrđiti kakvu ulogu ima materinji (slovenski) jezik u razvoju slovenske nacionalne i državne zajednice.	Kulturni i društveni značaj komunikacije na materinjem jeziku. Važnost slovenskog jezika za razvoj slovenskog naroda te za djelovanje slovenske države.	materinji jezik, umjetnički jezik, službeni jezik, dvojezičnost, grupna identičnost	slovenski jezik, religija i etika, povijest	Objasniti zašto je pravo na upotrebu materinjeg jezika uvjet za razvoj demokracije i građanskog društva.

Razviti sposobnosti za argumentirano objašnjavanje i raspravljanje te spoznati ulogu osjećaja i razuma u komunikaciji.	Uloga razuma i osjećaja u sporazumijevanju. Bit razumne komunikacije: opiranje nekim postupcima, provjeravanje istinitosti tvrdnje, upotreba razumnih, te za druge prihvatljivih argumenata, traženje suglasnosti (konsenzusa); osjećaji koji omogućuju i osjećaji koji otežavaju komunikaciju.	argument (razuman razlog), argumentirano raspravljanje, suglasnost (konsenzus), razumnost, emocionalni uvjet komunikacije, retorika, uživanje u sugovornika (empatija).	slovenski jezik, religija i etika, retorika	Na konkretnom primjeru objasniti ulogu razumnog razloga (argumenta) i osjećaja (odnosa) u komunikaciji.
Shvatiti i razumjeti važnost komunikacije za demokraciju. Prepoznati manipulacije i zloupotrebe u komunikaciji. Razviti sposobnost za prepoznavanje predrasuda i uopćavanih sudova.	Komunikacija i demokracija. Diskriminacija u komunikaciji (prema spolu, narodnosti, vjeri, socijalnom statusu). Predrasude, pristrane prosudbe.	jednakopravnost u komunikaciji, demokratsko i nedemokratsko komuniciranje; diskriminacija, predrasude, stereotipi, pristrane prosudbe	povijest, zemljopis, slovenski jezik, religija i etika, retorika	Objasniti zašto je bitna ravnopravnost sudionika u komunikaciji.
Shvatiti da je komunikacija najvažnije sredstvo za rješavanje konflikata.	Važnost razumne komunikacije u društvu s raznovrsnom (heterogenom) populacijom – socijalnom, etničkom, vjerskom.	interkulturalna komunikacija	slovenski jezik, povijest, religija i etika	Opisati različite načine rješavanja konflikata u heterogenoj zajednici.
Razviti sposobnosti za razlikovanje oblika i sadržaja komunikacije.	Govor učenika. Mladenački žargon. Vulgarnost u komunikaciji. Kritički odnos prema vulgarnosti.	sleng, žargon; oblik i sadržaj komunikacije; stil komuniciranja; vulgarnost	slovenski jezik, povijest, retorika	Na konkretnom primjeru odrediti razliku između načina i sadržaja komunikacije.

Razviti sposobnosti raspravljanja (diskutiranja) te spoznati i shvatiti ulogu koju ima rasprava u državnoj zajednici.	Rasprava (diskusija: cilj, priprema za nju, pravila raspravljanja, načini izvedbe. Što možemo postići s njom? Rasprava u razredu, u školi, među vršnjacima, u obitelji, u susjedstvu. Rasprava među građanima (slovenske) države.	rasprava (diskusija), pravila raspravljanja, javna rasprava	slovenski jezik, retorika	Navesti nekoliko pravila demokratske rasprave (diskusije) i znati sudjelovati u raspravi.
Spoznati da su etička perspektiva i učinkovitost komuniciranja usko povezani.	Načela komuniciranja: govoriti istinu, biti iskren, kratak, jasan i pristojan. Razumjeti sugovornika – postavljati se u njegovu točku gledanja.	načela komuniciranja, stajalište, točka gledanja	slovenski jezik, povijest	Uz pomoć primjera objasniti zašto je komunikacija učinkovitija ako sudionici poštuju komunikacijska načela.
Prepoznati manipulaciju. Osposobljavati se za razrješavanje etičkih dilema koje nastaju u komunikaciji.	Uvjeravanje u komunikaciji. Zloupotreba vještine uvjeravanja. Etički opseg komunikacije. Prikrivanje istine – u izuzetnim situacijama opravdano? Uživljavanje u emocije i potrebe sugovornika.	manipulacija, etička dilema, vještina uvjeravanja (retorička)		Navesti primjer komunikacijskog položaja u kojem su sudionici postavljeni pred etičku dilemu.

5. MEDIJI I INFORMACIJE

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Dobiti pregled povijesti medija i upoznati razvoj medija u 20.stoljeću.	Ja i mediji – omiljenost, raširenost, upotreba različitih medija među mladima. Povijesni razvoj medija, vrste medija. Raširenost različitih medija u Sloveniji.	mediji: tiskani, audio, vizualni; mediji, medijska prikladnost	knjižnično – informatička znanja, povijest	Učenici znaju nabrojati glavna otkrića u povijesti koja su doprinijela razvoju medija, navesti nekoliko glavnih medija u Sloveniji i ocijeniti njihovu popularnost iz svoje perspektive.
Prepoznati utjecaj medija na oblikovanje javnog mnijenja na različitim razinama, od lokalne do međunarodne zajednice.	Javnost – u selu, naselju, gradu, općini. Ciljana javnost (publika). Javno mnijenje i mediji. Medijski prostor: lokalni (škola, naselje, grad, općina, regija), nacionalni, međunarodni. Globalni efekti velikih medija.	javnost, medijski prostor, ciljana publika (javnost), multimedijalnost, globalnost	knjižnično – informatička znanja, zemljopis, religija i etika	Nabrojati različite medijske prostore i opisati utjecaj koji imaju mediji na javno mnijenje. Nabrojati nekoliko razloga zbog kojih je utjecaj američkih medija na naše medije toliko velik (npr. gospodarska razvijenost, filmska industrija, englesko govorno područje).
Prepoznati ulogu medija u razvoju i očuvanju demokracije te u procesu otvaranja putova do informacija.	Mediji i dostupnost informacijama. Uloge medija (npr. obrazovna, kulturna, politička i sl.) Mediji – saveznik javnosti pri nadziranju vlasti na lokalnoj i državnoj razini.	nadzor nad područjem politike, dostupnost informacija	povijest, slovenski jezik, knjižnično – informatička znanja	

<p>Prepoznati i razumjeti utjecaj koji imaju mediji na stajališta i uvjerenja pojedinca te na njihove navike i ponašanje.</p>	<p>Utjecaj medija na naše razumijevanje svijeta. Odabir (selekcija) informacija; mjerila, faktori i posljedice izbora informacija. Osobno mišljenje – ipak samo privid?</p>	<p>selekcija informacija, osobno mišljenje</p>	<p>povijest, slovenski jezik, knjižnično – informatička znanja</p>	<p>Na konkretnom primjeru objasniti kako mediji utječu na javno mnijenje i mišljenje pojedinca.</p>
<p>Prepoznati opasnost medijskog monopola za demokraciju; upoznati da uspoređivanje različitih poruka i objašnjenja poboljšavaju naše razumijevanje tih događaja i situacija.</p>	<p>Važnost medijskog pluralizma. Problemi medijskog monopola.</p>	<p>medijski pluralizam, tumačenje (interpretacija) događaja, činjenice, monopol</p>	<p>slovenski jezik, knjižnično – informatička znanja</p>	<p>Na konkretnom primjeru objasniti razliku između činjenice i tumačenja (interpretacije činjenice).</p>
<p>U analizi konkretnih primjera upoznati načine djelovanja lokalnog medija i njegovu ulogu u životu lokalne zajednice; steći uvid u nastajanje i stvaranje medijske poruke.</p>	<p>Kako djeluje lokalni medij (lokalni časopis, lokalni radio ili televizija; školski časopis)? Zadaće lokalnog ili školskog medija; način nastajanja poruke. Utjecaj na lokalnu (školsku) zajednicu.</p>	<p>lokalni (regionalni) časopis, lokalna radijska ili televizijska postaja, dopisništvo, novinar, urednik.</p>	<p>zemljopis, knjižnično – informatička znanja</p>	<p>Opisati djelovanje jednog lokalnog medija i njegovu ciljanu publiku.</p> <p>Na primjeru napraviti razliku između prava na informiranost javnosti i prava na privatnost.</p>

<p>Razviti sposobnosti za kritičko razumijevanje vlastitih navika u korištenju medija i navikama drugih osoba; upoznati različite upotrebe medija; prepoznati sociološke i psihološke efekte na osobni život, a koji su rezultat medija; učenici si moraju postaviti pitanje o nasilju u filmovima i na televiziji.</p>	<p>Svakodnevni život sa medijima: kako čitati novine, kako gledati televiziju. Usamljenost pred televizijskim ekranom. Gledanje televizije – društveni događaj? Nasilje na ekranima – otvoreni problem. Emocionalna ravnodušnost kao posljedica ovisnosti o medijima.</p>	<p>usamljenost, otuđenost, ovisnost o medijima</p>	<p>slovenski jezik, knjižnično – informatička znanja</p>	<p>Opisati nekoliko tehnika razumne, korisne i zabavne upotrebe medija u privatnom životu. Na primjeru reklamnih poruka prepoznati manipuliranje potrošačima.</p>
---	---	--	--	--

3.2. OSMI RAZRED

1. GENERACIJE I KULTURE – MEĐUSOBNO RAZUMIJEVANJE

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Polazeći od vlastitog iskustva upoznati pojave i šarenilo generacija.	Kriterij generacije: starosni, povijesni (npr. predratna generacija, nakon osamostaljenja Slovenije, školske generacije); svijest o zajedničkoj pripadnosti, izvršavanje sličnih uloga u društvu.	tip generacije, «mi» svijest, «mi» i «oni»; roditelji i djeca, stariji – mlađi	povijest	Učenici znaju: nabrojati osnovne generacije i opisati razliku među njima.
Upoznati generaciju kao biološku i povijesnu kulturološku pojavu.	Granice odrastanja, nova prava i odgovornosti, dobivanje osobnih državlanskih dokumenata, vozački ispit, zaposlenje, vjenčanje i sl.	društvene uloge generacija	slovenski jezik	Predstaviti kriterije i simbole odraslosti.
Prepoznati karakteristike pojedinih generacija.	Posebne društvene uloge mlađe, srednje i starije generacije. Savezništva i suprotstavljanja između starije i mlađe generacije.	generacijski jaz (generacijski konflikti), potrošačka kultura, generacijski egoizam, «pasivne» generacije, međugeneracijska solidarnost i pravednost, sudjelovanje, (ne)trpeljivost, rješavanje sporova	slovenski jezik	Predstaviti barem jednu tipičnu društvenu ulogu pojedine generacije.

Upoznati karakteristike odnosa među generacijama.	Posebni problemi: oštre granice između generacija – karakteristike suvremenih razvijenih društava. Problemi generacija djece, mladih, starijih u razvijenim društvima. Generacijska usamljenost, podređenost generacija.	specifični generacijski problemi	slovenski jezik, biologija, povijest	Opisati temeljne probleme nekih generacija.
Razviti sposobnosti međugeneracijskog sporazumijevanja (komunikacije) i surađivanja.	Prilike za povezivanje: u obitelji, na lokalnoj razini (provođenje slobodnog vremena). Uloga roditelja u upravljanju školom. Pomoć starijim mještanima i sl.		povijest	Predstaviti potrebu i konkretne primjere međugeneracijske suradnje.
Prepoznati značaj i problematiku vlastite generacije i njezine kulture.	Generacija kao kulturološka pojava: govor, moda, oblačenje, glazba, zabava, slobodno vrijeme. Delinkventne pojave: alkoholizam, narkomanija, nasilne grupe mladih, ulica; sama generacija također može negativno djelovati na pojedinca, npr. kao pritisak konformizma. Preventivne aktivnosti same omladine: diskusije, zajednički projekti, suradnja s uredima za sprečavanje ovisnosti i sl.	kultura mladih, supkultura, delinkvencija, potrošačka kultura	povijest umjetnosti, glazbeni odgoj	Opisati temeljne karakteristike kulture mladih, u okolini kulture mladih predstaviti najčešće pojave delikvencije te razne pokušaje njezinog sprečavanja.

<p>Na simboličkoj obrednoj razini prepoznati karakteristike i etiku generacija.</p>	<p>Prijelazi iz jedne generacije u drugu: razni obredi samog prijelaza (privatni i u institucijama) danas: prijelaz u život (rođenje, krštenje, slavljenje rođendana), prijelaz iz djetinjstva u mladost (matura), iz mladosti u odraslost (vjenčanje, zaposlenje), iz srednje u stariju generaciju (umirovljenje). Značaj obreda prijelaza za poučavanje o novim ulogama (zadaćama) i odgovornosti u zajednici.</p>	<p>obredi (rituali), obredi prijelaza, simboli, generacijska</p>	<p>slovenski jezik, povijest, religija i etika</p>	<p>Nabrojati važnije obrede prijelaza i njihovu simboličku i etičku poruku.</p> <p>Na proizvoljnom primjeru obrednog prijelaza predstaviti njegovu poruku u ulogama (zadaćama) i odgovornosti u društvu.</p>
<p>Upoznati značaj kulture i interkulturalnog dijaloga.</p>	<p>Kultura: skup životnih oblika (stilova, uzoraka) ciljeva, vrijednosti, normi. Ono po čemu je neka grupa, generacija, zajednica drugačija od druge. Opasnost je u tome da prevladava kultura nasilja prema drugima (supkultura). «Primitivnih» kultura nema. Nužnost poštivanja drugačijih kultura – pa i tradicionalne kulture i njezine mudrosti. Važnost interkulturalnog dijaloga.</p>	<p>univerzalna kultura, kulturni pluralizam, nacionalna kultura, prevladavanje kulture prvog svijeta nad kulturama drugog i trećeg svijeta, interkulturalni dijalog</p>	<p>povijest</p>	<p>Pokazati postojanje mnoštva kultura (kulturni pluralizam).</p> <p>Predstaviti primjere interkulturalnog dijaloga i njegov značaj.</p>

2. RELIGIJE I VJEROVANJA, KRŠĆANSTVO

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Upoznati značaj religija (vjera), kršćanstva u povijesti, kako slovenskog naroda tako i drugih naroda, kultura i civilizacija.	Simboli religije u svakidašnjem životu. Etika vjere, imidž religioznosti u određenoj sredini. Vjerski praznici, običaji, vjerska arhitektura i umjetnost kao kulturno nasljeđe. Druge institucije i aktivnosti koje vode crkve.	vjera (religioznost), kršćanstvo, Sveto pismo, vjerska kultura, vjerski običaji, vjersko kulturno nasljeđe, blagdani	slovenski jezik, religija i etika	Učenici znaju: navesti nekoliko karakteristika religija, kršćanstva koje utječe na svakidašnji život (od pojedinca do društva); opisati glavne vjerske praznike i uz njih vezane običaje, nabrojati najvažnije religijsko-kulturne spomenike u užoj i široj okolini; nabrojati barem tri institucije od općeg društvenog značenja koju vode Crkve.
Dopuniti dosadašnje poznavanje religija, kršćanstva (koje je stečeno u obitelji, školi, medijima, vjeronauku).	Važnost religije, kršćanstva za čovjekov osobni i društveni život, religije i crkve: njihova aktualnost i prisutnost u životu pojedinca i društva – na privatnoj, obiteljskoj, javnoj, političkoj i kulturnoj razini.	religija, kršćanstvo: katoličanstvo, protestantizam, pravoslavna crkva, židovstvo, islam, Crkva, sekta, civilno društvo	povijest, religija i etika	Definirati pojam: religija, vjera, kršćanstvo, katoličanstvo, protestantizam, crkva, sekta.

<p>Shvatiti kako suvremena otvorenost i povezanost svijeta zahtjeva poznavanje i drugih religija i kultura.</p>	<p>Raširenost religija i vjerovanja u suvremenom svijetu: religijski atlas (svjetski, slovenski).</p> <p>Religijama je zajedničko: vjerski nauk (o Bogu, odnosno božanstvima, o svijetu, o čovjeku) sadržan u svetim knjigama i drugima naukama, obredi i slavlja, vjerske zajednice (organizacija vjerskog života) moralni nauk i norme. Razlike među religijama: u raširenosti, u organizaciji vjerskog života.</p>	<p>svjetske religije, monoteizam, politeizam, jednobožstvene i mnogobožstvene religije, sveti spisi, (a)teizam, sveto, profano,</p> <p>obredi (rituali), nauk (doktrine)</p>	<p>zemljopis, religija i etika</p> <p>religija i etika</p> <p>religija i etika, povijest</p>	<p>Predstaviti raširenost svjetskih religija u svijetu i u Sloveniji, predstaviti svete knjige najvećih religija i njihov nauk o Bogu, svijetu, čovjeku; predstaviti kalendar najvećih kršćanskih i muslimanskih blagdana; navesti barem tri razlike između crkve i sekte; navesti najveću zapovijed u kršćanstvu; navesti glavne razlike među vjerama s obzirom na svetišta, svete knjige, svećenike.</p>
<p>Učenicima pružiti opći uvid u raširenost, kompleksnost i bogatstvo religija.</p> <p>Na temelju vlastitog iskustva i širih spoznaja učenike naučiti da sami zaključuju na koji se način u okviru vjerovanja ljudi suočavaju s egzistencijalnim i etičkim pitanjima.</p>	<p>Etika religija: moralni nauk, zapovijedi, zabrane, norme. Traženje smisla.</p>	<p>norme, zapovijedi, dekalog (10 zapovijedi)</p>	<p>religija i etika.</p>	<p>Na konkretnim primjerima objasniti značenje deset zapovijedi; opisati središnje zapovijedi Kurana.</p>

Razviti sposobnosti za analizu pitanja koja se odnose na vjeru i crkvu.	Odnosi između crkve i političke vlasti u demokratskim društvima. Odnos države prema vjerama.		religija i etika, zemljopis, slovenski jezik	Navesti kako su ustavom regulirani odnosi između države i religije; navesti primjere državne pomoći crkvama i vjerskim zajednicama.
Prepoznati različite oblike zloupotrebe vjere.	Vjerski progoni, vjerski ratovi i zloupotreba vjere (u politici).	vjerski (sveti) ratovi, vjerski progoni, progoni i zatiranje vjere u totalitarnim sistemima, vjerska (ne)trpeljivost	religija i etika, zemljopis, slovenski jezik	Navesti barem tri primjera političke zloupotrebe vjere u povijesti, navesti barem tri opasnosti zloupotrebe vjere danas.
Upoznati doprinos vjera sporazumijevanju (komunikaciji) i suživotu među ljudima i narodima.	Komunikacija među vjerama (međureligijski dijalog, ekumenizam). Vjerska snošljivost (tolerancija).	(među) vjerski dijalog, ekumenizam	povijest, religija i etika	Definirati što je ekumenizam i navesti barem jedan primjer takvog događaja, opisati što je međuvjerski dijalog i navesti barem jedan primjer, navesti barem dva oblika vjerske netrpeljivosti.
Shvatiti značaj koji imaju razni obredi (npr. misa, molitva, ispovijed, post, hodočašća) u različitim vjerama.	Poruka vjerskih obreda.	vjerski obredi u privatnom i društvenom životu	povijest	Opisati značaj vjerskih obreda (rituala) (krštenje, vjenčanje, sprovod itd.).
Razviti kulturu dijaloga i poštivanja različitih vjera i nazora.	Prihvatiti vjeru ili ne, pripadati vjerskoj zajednici ili ne – slobodna odluka pojedinca i temeljno čovjekovo pravo.	ljudska prava, sloboda vjerovanja, vjerska sloboda	religija i etika, povijest	Na konkretnom primjeru objasniti ljudska prava s obzirom na vjersku pripadnost.

3. RJEŠAVANJE PITANJA KOJA SU OD ZAJEDNIČKOG INTERESA: PITANJE DEMOKRACIJE

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Upoznati demokraciju kao način uređenja društva i rješavanja pitanja koja su od zajedničkog interesa te definirati uvjeta života.	Rješavanje pitanja od zajedničkog interesa.	interesi, usklađivanje razlika, zajedničko dobro, demokratska, autoritarna i totalitarna vlast	povijest, zemljopis	Učenici znaju: objasniti specifične karakteristike demokracije (demokratsko uređenje odnosa među ljudima) u odnosu na nedemokratska uređenja (npr. autoritarni i totalitarni sistemi u prošlosti i sadašnjosti, diktature).
Spoznati važnost sudjelovanja i uključivanja svih članova društva (obaju spolova i svih socijalnih slojeva) pri odlučivanju i postizanju ciljeva.	Uključivanje i aktivnost pojedinca i različitih društvenih grupa kod odlučivanja.	utjecaj na odlučivanje s obzirom na spol i socijalni položaj, pripadnost etničkim zajednicama	povijest, slovenski jezik	Stvoriti potrebu da u parlamentu budu zastupljeni kako muškarci tako i žene te pripadnici različitih društvenih slojeva (uz konkretan primjer odlučivanja, npr. o planiranju obitelji, o uvođenju različitih poreza, o financiranju školstva i sl.).

<p>Učenike uvesti u praktičnu upotrebu načela društvenog suživota: pravednost, jednakost, sloboda, humanost, solidarnost, snošljivost (tolerancija). Razviti osjećaj suodgovornosti za rješavanje pitanja od zajedničkog interesa.</p>	<p>Ljudska prava. Suodgovornost i dužnosti kod uređivanja zajedničkog života u zajednici (od mjesta boravka do države).</p>	<p>prirodna prava, ljudska prava, ljudske slobode, mjerila demokratskog društva</p>	<p>povijest, slovenski jezik, zemljopis</p>	<p>Stvoriti takvo praktično ponašanje i djelovanje u razredu koje će doprinijeti većoj snošljivosti (toleranciji), međusobnom poštivanju, poštivanju jednakih mjerila i prava za sve.</p>
<p>Naučiti i shvatiti ključne karakteristike djelovanja pravne države, a posebno nadzora nad nositeljima vlasti; važnost civilnog društva.</p>	<p>Djelovanje pravne države i demokracije, civilno društvo, djelovanje predstavničke demokracije.</p>	<p>državljska prava i dužnosti, stranke, izbori, parlament, načelo diobe vlasti, vlada i ministarstva, predsjednik države, predstavnička demokracija, sudstvo, branitelji ljudskih prava; pravna država, civilno društvo</p>	<p>povijest</p>	<p>Nabrojati temeljna ljudska prava, objasniti ulogu parlamentarnih izbora i ulogu stranaka u parlamentu te nabrojati glavne zadaće parlamenta i vlade; objasniti ulogu sudova, objasniti mjesto i ulogu branitelja ljudskih prava, objasniti pojam pravne države i građanskog društva.</p>
<p>Prepoznati posebnu odgovornost nositelja vlasti za uređivanje temeljnih uvjeta života i drugih zajedničkih pitanja.</p>	<p>Odgovornost nositelja vlasti pri rješavanju pitanja od zajedničkog interesa svih pripadnika zajednice.</p>	<p>predstavljanje, vođenje, (neformalno) odlučivanje</p>	<p>povijest</p>	<p>Prepoznati i na konkretnom primjeru objasniti primjere neodgovornog ponašanja nositelja vlasti i navesti moguće posljedice (npr. neodgovorno i neprimjereno trošenje novca, prikrivanje važnih odluka, tajno dogovaranje itd.).</p>

5. ZANIMANJE/PROFESIJA I RAD

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Shvatiti važnost znanja i cjeloživotnog obrazovanja za društvo i pojedinca.	Čimbenici posredovanja znanja. Znanje pojedinca i školsko znanje. Povezanost škole, znanja i života.	znanje, škola, osposobljenost (kompetencija), cjeloživotno obrazovanje, obrazovanje odraslih	knjižnično-informatička znanja	Učenici znaju: objasniti važnost znanja i cjeloživotnog obrazovanja za društvo i pojedinca.
Shvatiti zaposlenje u suvremenom društvu kao dobro i vrijednost te osnove odnosa između poslodavca i zaposlenika, upoznati značenje djelovanja sindikata.	Profesija (zanimanje) i zaposlenje. Profesionalni interesi i interesi profesije.	obrazovanje, zanimanje, zaposlenje, nezaposlenost	zemljopis, povijest	Definirati pojam zanimanja (profesije). Navesti nekoliko tipičnih profesija; na konkretnom primjeru objasniti povezanost zanimanja s gospodarskim kretanjima, tehnološkim promjenama i sl.
	Uređivanje odnosa između poslodavca i zaposlenika. Poduzeće. Nezaposlenost.	poslodavac, zaposlenik, poduzeće, sindikat		povijest

Upoznati različite načine plaćanja i razviti sposobnosti za odgovorno upravljanje vlasništvom.	Tržište i novac.	novac, načini plaćanja, sredstva plaćanja, tržište, vlasništvo		Navesti nekoliko sredstava plaćanja, na primjeru objasniti odgovorno i neodgovorno trošenje nasljedstva.
Spoznati (ne) moć potrošača u svakidašnjem osiguravanju egzistencijalnih potreba.	Udruživanje potrošača.	potrošači		Navesti nekoliko oblika zaštite potrošača.

6. DRUŠTVO BUDUĆNOSTI ili O KAKVOJ SE BUDUĆNOSTI RADI

CILJEVI	PREDLOŽENI SADRŽAJI	POJMOVI	POVEZANOST	STANDARDI ZNANJA
Učenike osvijestiti da žive u razdoblju ubrzanog tehnološkog, ekonomskog i društvenog razvoja; da te promjene imaju različite (pozitivne, negativne) posljedice za život.	Promjene u svakidašnjem životu (u odnosu na njihove roditelje, djedove i bake) – primjeri promjena. Šire promjene – tehnizacija, industrijalizacija, automatizacija, informatizacija i sl.	tempo promjena (ubrzan, «eksponencijalna»), povijest u 24 sata, pozitivne i negativne promjene (za kvalitetu života), namjerne i nenamjerne, popravljive i nepopravljive promjene	povijest, zemljopis	Učenici znaju: navesti nekoliko značajnijih promjena u životu njihove obitelji, roditelja, djedova i baka; njihovog kraja , točke nekih promjena vremenski definirati (utvrditi gustoću promjena), ocijeniti pozitivne i/ili negativne strane nekih razvojnih promjena (npr. u načinu putovanja, rada, stanovanja i sl.) odrediti da li se one mogu ispraviti ili ne.

<p>Prepoznati ovisnost i isprepletenost utjecaja (društvenih, ekonomskih, političkih i dr.) kod nastajanja društvenih i ekoloških problema. Razviti osjetljivost za ekološku problematiku, za nedaće ljudi, za socijalne probleme. Upoznati vezu između lokalnih, nacionalnih i globalnih problema.</p>	<p>Ekološki problemi koji su nastali zbog nesmotrenog trošenja ograničenih prirodnih resursa i preopterećivanja ekosistema. Individualni i socijalni problemi i nedaće suvremenog svijeta. Poteškoće «globalnog sela» - međusobno povezanog svijeta. Problemi zbog «rasipnog» životnog stila ljudi u razvijenim zemljama; problemi zbog vođenja računa o isključivo kratkoročnoj ekonomskoj koristi «velikih» (bez obzira na ekološku i socijalnu «cijenu»).</p>	<p>Ekološki problemi kao što su: ozonska rupa, industrijski i nuklearni otpad, otpad iz domaćinstava, kisele kiše, globalno zagrijavanje, pomanjkanje plodnog tla, čiste vode, čistog zraka i sl. Osobni i društveni problemi: alkoholizam, droge i druge ovisnosti, otuđenost, usamljenost, samoubojstva; civilizacijske bolesti, stres; nezaposlenost. Globalni problemi: migracije, ratovi, prenapučenost, glad, povećanje jaza između bogatih i siromašnih, nestajanje tradicionalnih kultura; uzroci problema na različitim razinama (životni stil, navike; jednosmjerni razvoj – težnja za dobiti i stalnom rastu; država –uloga zakona i propisa)</p>	<p>zemljopis, ekološki odgoj</p>	<p>Na primjeru (npr. otpada) objasniti isprepletenost uzroka (osobnih, ekonomskih, društvenih) za nastanak i zaoštavanje ekoloških problema; navesti mogućnosti rješavanja određenog problema na različitim razinama: što mogu učiniti ja sam ili moja obitelj (životni stil) – što može učiniti tvornica, što država (npr. sa zakonima); objasniti isprepletenost uzroka, npr. za pojavu ovisnosti, otuđenosti (zašto je toga više u većim gradovima), odrediti i ocijeniti moguće načine pomoći, sprečavanja; objasniti zašto danas ne možemo govoriti o «lokalnim» problemima – zašto su problemi postali «globalni» (npr. siromaštvo, glad u nekim dijelovima svijeta); navesti primjer uspješnog i neuspješnog oblika pomoći (npr. hrana za bebe).</p>
---	--	--	----------------------------------	---

<p>Shvatiti da razvoj ne možemo zaustaviti, no ne smijemo ugrožavati uvjete i kvalitetu života budućih generacija; naučiti neke načine osiguravanja trajnog razvoja u demokratskom društvu.</p>	<p>Iluzija «neograničenog» razvoja, obzirnost prema ograničenim izvorima prirodnih resursa; odgovornost za kvalitetu života, za vlastito zdravlje i zdravlje drugih, pa i budućih generacija; zadovoljavanje određenih potreba je moguće na razne – za okoliš (i ljudima) više ili manje prihvatljive načine.</p>	<p>trajan i «neograničeni» razvoj, kvaliteta života, umjetne potrebe, zadovoljavanje potreba</p>	<p>zemljopis</p>	<p>Razlikovati (na primjerima) za okoliš više ili manje prihvatljiv način zadovoljavanja potreba (npr. na području transporta, turizma, sporta); na primjeru objasniti što znači traženje «trajnijih» rješenja (npr. kod izgradnje naselja, upotrebi prostora).</p>
<p>Shvatiti da je vrlo često potrebno odlučiti i u nekim nejasnim situacijama (jer posljedice ili rizike ne možemo u potpunosti predvidjeti); osvijestiti učenike o važnosti etičke osviještenosti i moralnog ponašanja ljudi, rješavanje pitanja od zajedničkog interesa, a pogotovo onih sa dugoročnim i nepredvidljivim posljedicama.</p>	<p>Rizici (predvidljivi, nepredvidljivi) koje donosi znanstveno-tehnološki razvoj. «Nepisana» moralna pravila ponašanja; etički kodeksi – npr. u gospodarstvu; u raznim zanimanjima (liječnici, pravnici i dr.). Znanstvena etika – da li je sve što je danas moguće i dozvoljeno (bioinženjering, kloniranje, nuklearna energija, nuklearno naoružanje)? Odgovornost znanstvenika za upotrebu spoznaja.</p>	<p>etika, pravila, moralna dilema (npr. eutanazija), etički kodeks, rizici</p>	<p>biologija, kemija, fizika</p>	<p>Na konkretnom primjeru objasniti razloge za i protiv uvođenja određenog otkrića koje sa sobom povlači i neke moralne dileme, odnosno rizike; navesti neku odredbu iz etičkog kodeksa (npr. zdravstvenog) i razmisliti o važnosti njegovog poštivanja; navesti primjere rizika koji im se čine promjenjivima ili nepromjenjivima te utvrditi zašto.</p>

<p>Naučiti ih zamišljati više mogućnosti (alternativa) za razvoj na određenom području, vagati njihove posljedice i uz njih vezane vrijednosti. Osvijestiti ih da ljudi mogu sa svojim sudjelovanjem u demokratskom odlučivanju utjecati na smjer razvoja. Učenici moraju usvojiti osnovne postupke (predviđanja posljedica stvaranja, pregovaranja i zauzimanja za rješenja) u vezi s odlučivanjem o budućem razvoju – na konkretnom primjeru.</p>	<p>Zamisli (vizije) različitih smjerova, mogućnosti razvoja (npr. školovanje, liječenje, putovanje, prehrana...). Uspoređivanje posljedica na kvalitetu života, vrijednosti koje su na raspolaganju. Što moramo sačuvati od nasljedstva (kulturnog, prirodnog)? Kakve su mogućnosti sudjelovanja pojedinaca, grupa, mladih u važnim odlukama u demokratskom društvu kad je riječ o njihovoj budućnosti?</p>	<p>ideje (vizije), scenariji (željene) budućnosti, kriteriji izbora – što nam je važno. Participacija – sudjelovanje u odlučivanju. Konflikti, odnosno sukobi interesa, želja i njihovo usklađivanje. Uloga društava, civilnih inicijativa, zakonodavstva, lokalnih i državnih tijela.</p>		<p>Na konkretnom području života (koji se odnosi na učenike – npr. uređenje škole ili okolice) predvidjeti nekoliko mogućih smjerova razvoja – scenarija, s obzirom na različite vizije i želje; učenik mora obrazložiti izbore, uskladiti mišljenja, ocijeniti različite ideje (npr. i razvojne planove) iz perspektive trajnog razvoja.</p>
---	---	--	--	--

4. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Obrazovni temelj predmeta državljanski odgoj i etika proizlazi iz specifičnog spoznajnog interesa mladih i njihovog iskustva koje su stekli u užem (obiteljskom, generacijskom i školskom) okruženju. Način, opseg i brzina posredovanja obrazovnog sadržaja ovise o psihološkom, socijalnom, etičkom i kulturnom razvoju mladih. Obrazovni sadržaji ulaze u pedagoški proces preko osobnog iskustva, učenikovih pitanja koja se odnose na konkretne pojave, preko događaja u učenikovoju užoj okolini i medijskih događaja, preko biografija prisutnih ili odsutnih osoba, preko raznih priča itd. Prilikom planiranja pedagoške aktivnosti učitelj traži vezu s učenikovim spontanim razumijevanjem društva i etike te intuitivnim razumijevanjem vrijednosti. Naime, učenici o svojoj užoj okolini i svojim iskustvima razmišljaju problemski, dakle koncentrirani su na konkretne međuljudske konflikte i moralne dileme, nesklad, razlike, incidente, nejasnoće i neizvjesne prognoze.

Učitelj mora učenike postepeno usmjeravati k širim društvenim, kulturnim, interkulturalnim i civilizacijskim temama. Međutim, pedagoška se aktivnost na tom polju oslanja na učenikova iskustva. Učitelj usmjerava učenike ka razmišljanju o vlastitim iskustvima, k ispitivanju različitih perspektiva i uloga, uspoređivanju različitih individualnih iskustava i traženju nesklada u vlastitom društvenom i moralnom mišljenju. Dakle, motivira ih za takvo rješavanje međuljudskih i društvenih problema koji se temelje na minimalnom konsenzusu i poštivanju ljudskih prava.

Najvažniju ulogu u pedagoškoj strategiji za predmet državljanski odgoj i etika imaju pedagoške metode i postupci koji potiču učenike na:

- prepoznavanje različitih kutova gledanja, perspektiva i uloga te posljedica egocentričnog društvenog i moralnog mišljenja,
- pozitivan odnos prema domovini,
- postupno osamostaljivanje od neposrednog društvenog iskustva i svakidašnjeg jezika u kojem se izražava,
- preuređivanje i usklađivanje društvenih slika/ zamisli i pojmova,
- sve autonomnije društvene i moralne prosudbe,
- upotrebu argumenata koji su razumni, prihvatljivi za različite strane koje su uključene u diskusiju, dogovore ili druge oblike međuljudske komunikacije,
- upotrebu već stečenog znanja i vještina u novim situacijama,
- interpretaciju informacija i kritičko prosuđivanje o medijima,
- analizu vlastitih i tuđih konstrukcija identiteta,
- razmišljanje o vlastitoj biografiji te o biografijama drugih ljudi,
- aktivno sudjelovanje pri rješavanju zajedničkih problema,
- prepoznavanje značaja vrijednosti u analizi konkretnih pojava i događaja.

Uz svako poglavlje, odnosno tematsku cjelinu učitelji moraju predvidjeti aktivnosti učenika (npr. priprema časopisa, oglasa, ekološke akcije). Pri organizaciji i izvođenju pedagoškog rada učitelji moraju poštivati i uzeti u obzir mogućnost povezivanja znanja iz drugih predmeta, aktivnosti, te mogućnost povezivanja sa sadržajem sata razredne zajednice. Naročito bi trebali pokušati povezati sadržaje sa aktualnim događanjima. Učitelj i bibliotekar bi morali navikavati učenike na upotrebu knjižnice i

njezina sadržaja. Na taj način bi zajedno mogli realizirati globalni cilj informatičkog opismenjivanja učenika pri upotrebi različitih izvora informacija, a učenike se ujedno i osposobljava za samostalno prikupljanje, vrednovanje, upotrebu i predstavljanje informacija, te uspostavljanje kritičkog odnosa prema njima.

5. PRILOG

5.1. Prijedlog znanja koja moraju imati realizatori nastavnog plana

A. Predmet državljanski odgoj i etika može poučavati osoba koja uz zakonski određene uvjete ispunjava još i slijedeće uvjete:

ima diplomu jednog od slijedećih dvopredmetnih studijskih grupa: povijest, zemljopis, filozofija, sociologija, politologija, društveno-moralni odgoj, etnologija, slovenski jezik i književnost, teologija (IN...) te za poučavanje predmeta državljanski odgoj i etika uspješno završi dodatno osposobljavanje u okviru modula koji će biti posebno određeni za svaku studijsku grupu (vidi donje objašnjenje).

B. Predmet državljanski odgoj i etika može poučavati i osoba koja uz zakonski određene uvjete ispunjava još i slijedeće uvjete:

ima diplomu prvog ili drugog stupnja jedne od slijedećih studijskih grupa: psihologija, pedagogija, specijalna pedagogija (defektologija), pravo, novinarstvo, obrana, umjetnost, komparativna književnost; da je najmanje pune dvije školske godine poučavao predmet etika i društvo (društveno-moralni odgoj) te za poučavanje predmeta državljanski odgoj i etika uspješno završi dodatno osposobljavanje u okviru modula koji će biti posebno određeni za svaku studijsku grupu (vidi donje objašnjenje).

DODATNO OSPOSABLJAVANJE

Dodatno osposobljavanje se odvija u okviru slijedećih modula:

- specijalno-didaktička znanja (obavezni modul)
- filozofsko-etička znanja,
- posebna pravno-politološka znanja, koja zahtijeva nastavni plan,
- znanja o religijama i kulturama, koja zahtijeva nastavni plan,
- posebna ekonomsko-sociološka znanja, koja zahtijeva nastavni plan,
- posebna antropološka znanja, koja zahtijeva nastavni plan

Za sve učitelje predmeta *državlanski odgoj i etika* vrijedi opći uvjet, a taj je da moraju uspješno završiti dodatno osposobljavanje u okviru modula *specijalno-didaktička znanja*.

Osoba koja ispunjava uvjete određene točkom A., mora uz modul *specijalno-didaktička znanja* uspješno završiti dodatno osposobljavanje u okviru najmanje još jednog modula. Broj modula i izbor će biti, za svaku studijsku grupu posebno određen.

Osoba koja ispunjava uvjete određene točkom B., mora uz modul *specijalno-didaktička znanja* uspješno završiti dodatno osposobljavanje u okviru najmanje još dva modula. Broj modula i izbor će biti, za svaku studijsku grupu posebno određen.

Na početku školske godine, kada će se uvesti predmet državljanski odgoj i etika, nastupiti će prijelazno razdoblje od tri godine. U tom periodu neće biti uvjeta za dodatno osposobljavanje, no vrijediti će ostali gore navedeni uvjeti (studijski smjerovi u varijantama A i B, te dvogodišnja praksa u poučavanju etike i društva, odnosno društveno-moralni odgoj u varijanti B). Uvjet za dodatno osposobljavanje će početi vrijediti u potpunosti na početku četvrte godine od uvođenja predmeta u osnovne škole. Učitelji će morati, prije samog početka poučavanja predmeta državljanski odgoj i etika, barem jednom prisustvovati nekom seminaru u okviru trajnog usavršavanja.

Translation was enabled by U.S. Democracy Commission Grant